

Interview | ‘Mensen gebruiken vaak moeilijke woorden om iets intellectueel te maken’

tekst: Kirsten Vos

fotografie: Annebeth Bosman

Prof. dr. Warna Oosterbaan is sinds 2001 bijzonder hoogleraar Journalistiek en Samenleving aan de Erasmus Universiteit Rotterdam voor één dag in de week. De overige vier dagen is hij redacteur van M, het maandblad van NRC Handelsblad. Hij is de eerste die zich in deze ROestafette laat kennen. In een wirwarrige nieuwbouwwijk in Duivendrecht vinden we het huis van Warna Oosterbaan. Foto's en rijen van boeken bedekken de muren, de Rietveld-stoel staat trots voor de glazen pui die uitzicht biedt op de tuin en het water dat achter het huis ligt. We krijgen een kopje rooibos thee en een krakeling en nemen plaats op de bank.

Warna Oosterbaan

U werkt bij NRC Handelsblad, als redacteur bij M. Hoe bent u daar terechtgekomen?

‘Dat is begonnen in 1983. Ik had toen zelf een stuk geschreven over de sluiting van de laatste Engelse motorfabriek: Triumph. Ik heb dat opgestuurd naar de krant en het is geplaatst. Dat ging ik steeds vaker doen en uiteindelijk werd ik freelancer. Er werden per jaar vijf stukken van mij geplaatst, ik heb dat drie tot vier jaar gedaan. Het was moeilijk om een baan te vinden, ik heb veel freelance werk gedaan voor ministeries. Uiteindelijk kreeg ik in 1987 een vaste baan bij het Ministerie van WVC - nu heet dat Volksgezondheid, Welzijn en Sport - als onderzoekscoördinator bij cultuurprojecten. Ik zat daar drie weken toen de krant belde en me een baan aanbood. Ik heb dat afgeslagen, want ik was net begonnen en vond dat ik het echt niet kon maken om nu alweer weg te gaan. Ik had een eigen werkkamer gekregen, met een eigen computer, ze hadden zoveel geregeld voor me. De volgende dag liep ik weer naar ministerie, door een troosteloos winkelcentrum, en ik me dat ik gewoon ‘ja’ had moeten zeggen. Ik heb die die mij die baan had aangeboden en gevraagd of het Dat kon en ik heb het uitgelegd aan mijn baas op heb daar uiteindelijk nog twee maanden gezeten, ik natuurlijk een opzegtermijn. Nee, we hadden in die proeftijd. Ik ben met een goede verstandhouding daar weggegaan. Ik ben gaan werken op de Wetenschapsredactie van NRC. Mijn achtergrond als socioloog en mijn kennis van techniek, toch weer die motorfiets die als een rode draad is, daardoor was ik goed inzetbaar op die terreinen. Ik heb daar zes jaar gezeten en vervolgens drie jaar als chef van de opiniepagina. Daarna heb ik vijf jaar in de hoofdredactie gezeten en ik zit nu alweer drie jaar bij M, het magazine van NRC.’

**‘De volgende dag
liep ik weer naar
het ministerie,
door een
troosteloos
winkelcentrum’**

het
realiseerde
man gebeld
nog kon.
WVC. Ik
had
tijd geen

Hoe verliep uw eerste interview?

(lacht) ‘Desastreus! Ik zou de historicus Stoop interviewen, die een proefschrift geschreven had over een correspondent van de Nieuwe Rotterdamse Courant, Van Blankenstein. Van Blankenstein zat in de aanloop naar de Tweede Wereldoorlog in Berlijn en deed kritisch verslag over de opkomende nazi's. In 1936 werd hij bij de krant ontslagen, en het is altijd een vraag

geweest of dat onder druk van de Duitsers is gebeurd en Stoop had daarover nieuw materiaal gevonden. Hoe dan ook, ik kreeg dat een dag van tevoren te horen en had dus een halve dag om het proefschrift door te lezen. Het interview ging goed en ik heb het erg tevreden uitgetikt en het stuk chronologisch opgebouwd. Mijn tekst begon ongeveer zo: 'Marcus van Blankenstein was in de jaren voor de Tweede Wereldoorlog een journalist met een grote reputatie op het gebied van de buitenlandse politiek.' Dat leek me logisch, maar dat was helemaal fout! Ik had natuurlijk moeten beginnen met het nieuws, met wat Stoop had ontdekt! In de eerste alinea moet je alles weggeven. De Chef Binnenland heeft toen een paar alinea's omgedraaid, en toen begon het interview wel goed. Maar ik voelde me zo stom.'

Maar het interview zelf ging toch goed? Wat apart dat u zich dat zo aantrok, die ingreep.

'Ja, jullie vinden het meevallen? Ik niet. Ik schaamde me dood, het was een goede les in bescheidenheid. Ik voelde me door de mand gevallen, ik dacht, "Zie je wel, een wetenschapper kan geen journalist worden". Echt, het voelde net alsof ik een ober was in een sjiek restaurant en al met het hoofdgerecht aan kwam lopen, terwijl ik eerst het voorgerecht had moeten brengen. Ik schreef daarvoor alleen maar achtergrondstukken. Ik had al 1000 nieuwsberichten gelezen, maar toen ik er zelf één moest maken, had ik niet eens door hoe ze zijn opgebouwd. Een lezer is dus niet hetzelfde als een schrijver.'

Wilde u altijd al journalist worden?

'Ja, daarom ben ik politicologie gaan studeren, dat was in die tijd dé studie om journalist te worden. Toen ik eenmaal journalist was, raakte ik weer geboeid door de wetenschap. Ik ben gepromoveerd, ik heb onderzoek gedaan naar de kunstpolitiek van Nederland na de Tweede Wereldoorlog. Dat was wel heel druk, ik was al aan het werk. Maar ik wilde het afmaken. Toen ik uit de hoofdredactie van NRC trad, ben ik weer teruggegaan naar de combinatie van wetenschap en journalistiek. Die combinatie heeft een grote rol in mijn leven, maar als ik zou moeten kiezen? Dan zou ik toch voor de journalistiek kiezen. Dat gaat stukken sneller dan de wetenschap, hoewel wel veel dingen die je doet overeenkomen met de wetenschap. Maar als je een wetenschappelijk artikel schrijft kan het wel een jaar duren voordat het gepubliceerd wordt. In de journalistiek staat je artikel dezelfde dag al in de krant! In de journalistiek heb je veel meer contact met mensen, je kan iedereen bellen. En je kan dingen vragen, omdat je de vertegenwoordiger bent van een lezersgroep. Net als jij, jij vertegenwoordigt jullie lezers, dan ben je gelegitimeerd nieuwsgierig. Je maakt veel mee in de journalistiek. In de wetenschap ben je vooral op zoek naar het patroon, in de journalistiek juist naar afwijkingen van dat patroon.'

'als ik zou moeten kiezen? Dan zou ik toch voor de journalistiek kiezen'

Welke eigenschappen heeft een goed journalist en welke moet hij zeker niet hebben?

'Je moet nieuwsgierig zijn. En erg precies, accuratesse is enorm belangrijk. Altijd de feiten controleren. Ja, en je moet goed kunnen denken in het verhaal; hoe begin ik en hoe eindig ik.

Maar ja, er zijn natuurlijk veel verschillende soorten journalisten, en verschillende genres. Een nieuwsbericht schrijven is anders dan een achtergrondstuk. Welke eigenschappen je niet moet hebben? Je moet geen eigendunk hebben, de journalistiek is een dienend vak. En luiheid kan ook niet.

Vorbereiden van een gesprek is erg belangrijk, ik merk dat veel journalisten dat niet goed doen en aan bijvoorbeeld een wetenschapper vragen even in zijn eigen woorden te vertellen waar zijn boek over gaat. Wetenschappers zijn verrast als je hun boek zelf gelezen hebt.'

'Je moet geen eigendunk hebben'

De journalistiek krijgt veel kritiek te verwerken. U heeft hier zelf, in uw oratie toen u als hoogleraar aangesteld werd, ook een bijdrage aan geleverd. Bent u nu nog met deze kritiek bezig?

‘Ja, ik heb in december in NRC Handelsblad nog een stuk over meningen geschreven. In de journalistiek gaat het iets te veel over meningen, te weinig over feiten. Dat is vooral op de tv zo. Als onderwerpen besproken worden, wordt er vooral geruzied, iedereen praat door elkaar heen. De kijker heeft er niets aan. Zo’n Jan Mulder, als iemand langer dan 10 seconden iets aan het uitleggen is, zegt hij: “Maar wat vind je daar nou van?!”. Het is ‘ik meen dus ik ben’. Neem de columnisten. Je moet het vooral ergens *niet* mee eens zijn, columnisten moeten zich profileren. Het komt allemaal door het wegvallen van de zuilen en de ideologieën die daaraan gekoppeld waren. Vroeger lag die mening besloten in de zuil waar de krant bij hoorde, dus wist de lezer wel wat de krant ervan vond.’

Wat vindt u van de suggestie om de journalistiek zichzelf te laten reguleren?

‘Nee, dat gaat niet werken. Je hebt in Nederland persvrijheid en vrijheid van meningsuiting, dus dat heeft geen zin. Probeer gewoon vaker iets uit te zoeken. Kijk, bij artikelen heb je (1) een beschrijving, (2) de interpretatie, (3) de verklaring en (4) de waardering, wat vind je daarvan? Ik heb het idee dat er vooral behoefte is aan die tweede en derde categorie, en dat is waarin de papieren pers zich in kan onderscheiden. Wat gebeurt er in de wereld en hoe moet ik dat begrijpen?’

Maar doet u er ook iets aan, aan die kritiek?

‘Vroeger waren kranten veel meer aanwezig in het dagelijks leven. Kranten lezen leer je nu niet meer. Je leert het niet op school en als je ouders geen kranten lezen, leer je het belang van kranten niet. De educatieve taak van kranten wordt steeds belangrijker. Lezers moeten bijgepraat worden, we moeten als krant veel meer instapmomenten creëren. De enige plek waar je moet leren hoe een krant te lezen is de krant zelf. Daarom werken kranten veel met kaders, infographics en herhaling van instapmomenten.’

Wat doet u als u niet met journalistiek bezig bent?

‘Mijn hobby’s bedoel je? Muziek luisteren, vooral jazzmuziek. En dan met name de klassieke jazz – Mingus, Coltrane, dat werk. Ik hou van fotografie en van buitenlandse steden. Ik ben meer een cultuur- dan een natuurmens. Ik knutsel nogal wat. En af en toe schaats en fiets ik, dat doe ik veel te weinig, ik ben niet zo van het sporten.’

Wat fascineert u?

**‘dit was het helemaal.
Een magisch moment
uit de
muziekgeschiedenis’**

‘Ik raak gefascineerd als mensen iets heel goed kunnen. Die zangeres bijvoorbeeld, Aretha Franklin, kennen jullie die? Zij is begonnen met gospel en is door haar platenmaatschappij ingezet op jazzmuziek. Dat ging matig. Totdat er een producer kwam die zag dat er een soulzangeres in haar stak. Hij zette een paar heel goede studiomuzikanten bij haar en vanaf de eerste noot wist iedereen het: dit was het helemaal. Een magisch moment uit de muziekgeschiedenis. In de fotografie heb je Walker Evans, die heeft een uitvinding gedaan die de fotografie voorgoed heeft veranderd. Hij fotografeerde reclameborden, winkels, interieurs. Hele gewone dingen, vaak een tikje desolaat. Vóór hem werden vooral mooie plaatjes geschoten, en na Evans zie je dat de

fotografie verandert, hij heeft een enorme invloed gehad.' (Bladerend door het boek van Evans)
'Jullie vinden dit misschien niets, maar ik vind dit helemaal geweldig. Utvindingen in de kunst en de wetenschap vind ik boeiend. Elvis Presley is ook zo iemand. Die heeft een nieuwe manier van muziek maken geïntroduceerd, van zingen.'

Wie bewondert u?

'Mijn promotor, prof. J. Goudsblom. Van hem heb ik veel geleerd. Hij hield ervan heel eenvoudig te schrijven, niet te ingewikkeld te doen. En dat is verschrikkelijk moeilijk.'

Heeft u daarom ook dat boekje geschreven, over een leesbare scriptie?

'Ja, een scriptie moet helder en duidelijk zijn. Moeilijke woorden gebruiken mensen vaak om iets intellectueel te maken. De essayist Karel van 't Reve was daar ook mee bezig. Hij maakte mensen belachelijk die vooral dure en ingewikkelde woorden gebruikten.'

Wat is een les die u over uzelf hebt geleerd?

'Dat ik teveel dingen tegelijk doe en dat moet ik niet doen. Alleen handel ik er niet naar.'

Ok, welke les heeft u over uzelf geleerd waar u wel naar handelt?

'Dat ik me niet hoeft te schamen voor mijn verlegenheid. Voor iemand die verlegen is, is dat het ergste, dat mensen zien dat je verlegen bent, dat je gaat stamelen of stotteren. Als je laat zien dat je verlegen bent, ben je er eigenlijk al overheen. Ik ben erg verlegen van nature, maar heb geleerd dat ik dat nuttig kan gebruiken. Verlegen mensen kunnen zich goed in anderen verplaatsen. In de sociologie en de journalistiek kan dat een voordeel zijn, al kun je het overdrijven, zoals toen ik dacht dat ik bij iedereen door de mand was gevallen doordat ik een interview verkeerd was begonnen.'

Hoe heeft u dat voordeel gemerkt?

'Dat is gegroeid. Ik merkte dat ik mensen kan begrijpen en dat is in de journalistiek enorm belangrijk. De journalistiek werkt als een alibi, je handelt namens een krant, niet namens jezelf. Maar je moet je ook weer niet teveel in andere mensen verplaatsen. Zoals die keer dat ik dat fout had gedaan met dat interview (zie *'Hoe ging uw eerste interview?'*, KV). Ik liep door die grote zaal en dacht alleen maar 'Ik ben door de mand gevallen, ze vinden het een fout, een fatale fout.' Tegenwoordig zie ik veel jonge mensen die gewoon aan oudere collega's vragen hoe ze bepaalde dingen moeten aanpakken. Ik vind dat geweldig, ik zou het nooit gedurfd hebben.'

'ze vinden het een fout, een fatale fout'

Maar had dat ook niet te maken met hoge eisen stellen aan uzelf?

'Misschien. Ik was een wetenschapper, ik was 39 en begon aan iets heel nieuws. Ik zat tussen allemaal jonge mensen die het allemaal heel goed konden. Ik vond van mezelf dat ik dat ook moest kunnen. Nu zou ik het wel vragen, trouwens. Het is in de journalistiek heel gebruikelijk dat je kritiek vraagt aan een collega. Dat gebeurt de hele dag door.'

Waarom bent u ook gaan lesgeven?

'Ik sta tussen twee werelden in, de wetenschap en de journalistiek, daar zit mijn waarde, denk ik. Ik heb veel plezier in het begeleiden van scripties, ik merk dat studenten er iets aan hebben. Ze begrijpen waarom ze bepaalde wijzigingen moeten doorvoeren en leren dat zelf in te schatten.'

En iedereen kent dat moment dat je opeens een idee krijgt, dat je opeens weet hoe het verder moet. Dat is een uitvinding. Dat vind ik mooi om mee te maken en bij anderen te zien.'

Heeft u zelf iets uitgevonden?

'Ja, de legitimeringsparadox. De overheid geeft geld uit aan de kunsten. Waarom? Heel vaak omdat de burgers dat zelf niet willen: ze kopen geen kunst, ze willen geen 100 euro voor de schouwburg betalen. Maar dat overheidsgeld is wel afkomstig van dezelfde burgers. Voor de besteding van dat overheidsgeld is collectieve steun nodig, maar het gebrek aan afzetmogelijkheden van zoveel kunstenaars is een bewijs voor de stelling dat het de kunst juist *ontbreekt* aan collectieve steun. Het ontbreken van collectieve steun is dus zowel een argument voor als een argument tegen het kunstbeleid. Dat is een ongerijmdheid die ik de legitimeringsparadox heb genoemd.'

Welke vraag van een student heeft u aan het denken gezet?

'Hoe kom ik hierna aan het werk?'

'Ik ga erg mee in het onderzoek van studenten. Ik heb vorig jaar vijf master theses begeleid en na een tijdje wordt dat onderzoek toch een beetje van jezelf. Ik ben er dan wel veel mee bezig, denk er over na. Een vraag van studenten die me wel aan het denken zet is 'Hoe kom ik hierna aan het werk?'. Dat is ook niet makkelijk. Begin als vrijwilliger of wat dan ook, als het maar iets te maken heeft met het vak dat je hebt gestudeerd. Ga geen vakken vullen bij de Albert Heijn... behalve natuurlijk als je over vakken vullen een stuk wilt schrijven.'

Uit zijn privéarchief: "Hier was ik 12 jaar. Ik had een touwtje aan de sluiting van het toestel van mijn moeder gebonden. Toen ik aan het touwtje trok maakte ik een foto van mezelf."

Foto op de achterkant van het boekje 'Echte motorfietsen – Cultuur en techniek van de gemotoriseerde tweewieler' door Warná Oosterbaan. Uitgeverij Thoth, Amsterdam 1992.